

MARZIA CATALDI GALLO, *Il Papa e le sue vesti. Da Paolo V a Giovanni Paolo II (1600–2000)*, Città del Vaticano: Edizioni Musei Vaticani 2016, 463 s., ISBN 978-88-8271-389-8.

Liturgia papieska, zwłaszcza w jej potrydenckim wymiarze, nadal pozostaje tematem, którym interesuje się garstka pasjonatów, nierzadko bez akademickiego wykształcenia w dziedzinie teologii i liturgii. Dowodzi tego m.in. brak szczegółowych badań i projektów badawczych poświęconych dziennikom papieskich mistrzów ceremonii, poczynwszy od XV do XX w. włącznie. Pojawia się niewiele publikacji, w których (po)renesansowa liturgia papieska (a właściwie *Cappella Papale*) byłaby kompleksowo prezentowana jako właściwy przedmiot analiz i rozważań. Jednym z takich wyjątkowych dzieł jest praca Marzii Cataldi Gallo, włoskiej historyk sztuki i szat (również liturgicznych), zatytułowana *Il Papa e le sue vesti*, która ukazała się w 2016 r. nakładem Muzeów Watykańskich. To trzecie opracowanie jej autorstwa poświęcone szatom papieskim i biskupim – wszystkie są owocem wieloletnich badań zbiorów Zakrystii Papieskiej (*Sagrestia Pontificia*)¹.

Publikacja składa się z trzech zasadniczych części: rozdziału poświęconego historii i użyciu codziennych oraz liturgicznych szat papieskich; rozdziału przedstawiającego historię i znaczenie papieskich artystów oraz narodzin specjalistycznych „papieskich” warsztatów krawieckich; rozdziału będącego katalogiem szat kolejnych papieży oraz ich biografii wraz ze szczegółowym omówieniem artystyczno-historyczno-liturgicznym prezentowanych paramentów. Książkę otwierają przedmowa, prezentacja i wprowadzenie, zamykają zaś: bibliografia, indeks nazwisk oraz podziękowania.

W przedmowie Mistrz Papieskich Ceremonii, Mons. Guido Marini zauważa, że praca Gallo stanowi nowe i dogłębne – a przy okazji atrakcyjne – przybliżenie dziedzictwa Kościoła rzymskiego. Powołuje się przy tym na Gilberta K. Chestertona i papieża Franciszka, dla których zachwyt nad pięknem, a zwłaszcza pięknem liturgii, jest – odpowiednio – nie tylko ostoją dla świata, ale i sposobem ewange-

¹ Poprzednie książki: M.C. GALLO, *Le vesti dei papi. I parati della sacrestia pontificia. Seicento e settecento*, Genova 2011; TAZ, *Vestire il pontefice. Dall'Antico Testamento a Papa Francesco*, 2013.

lizacji. Dyrektor Muzeów Watykańskich, Antonio Paolucci, prezentując książkę, stwierdza, że należy uznać ją za sukces z dwojakich względów: po pierwsze, jest to dzieło oryginalne; po drugie, jego przedmiotem są rzeczy trudno dostępne dla wszystkich. Zatem szerokie grono czytelników, dzięki pracy Gallo, ma okazję nie tylko wstąpić do papieskiej garderoby i zakrystii, ale i zapoznać się z ich historią i detalami techniczno-artystycznymi. Z kolei Alessandra Rodolgo, kurator działu tkanin i tekstyliów Muzeów Watykańskich, poświęca swoje wprowadzenie wspańności prezentowanych szat papieskich, których uniwersum symboliczne, zakorzenione w Piśmie Świętym, jest doskonałą ekspresją Bożej chwały.

Właściwą część pracy otwiera karta z biblijnym cytatem wyjętym z Księgi Wyjścia, stanowiącym motto całego przedsięwzięcia: „Pan tak przemówił do Mojżesza (...): Ty zaś rozkaż bratu twemu, Aaronowi, i jego synom, wybranym spośród Izraelitów, podejść do ciebie, aby Mi służyli jako kapłani: Aaron oraz Nadab, Abihu, Elezar i Itamar, synowie Aarona. I sprawisz szaty święte Aaronowi, bratu twemu, ku czci i ku ozdobie. Porozmawiaj ze wszystkimi wybitnymi rękodzielnikami, których wyposażylem w zmysł piękna, aby sporządzili szaty dla Aarona, by poświęcony służył Mi w nich jako kapłan” (Wj 25,1; 28,1-3)². W rozdziale pierwszym (*Szaty, paramenty, liturgia*) autorka przedstawia i opisuje historię papieskiej garderoby i zakrystii, wskazując na zgromadzone w niej skarby. Następnie omawia kwestię codziennego ubioru papieża. Następuje omówienie poszczególnych elementów papieskiej garderoby: sutanny, zimarry, mucetu, stuły (pastoralnej), camauro, piuski, saturno oraz innych szat wierzchnich (mantolet oraz różnego rodzaju płaszcze i kamizelki). W dalszej kolejności autorka omawia szaty związane ze sprawowaniem liturgii, tj. falde, fanon, subcinctorium, mantum, paliusz, obuwie (sandały i buty) i skarpety. Całość została opatrzona materiałem ilustracyjnym (reprodukcje malowideł, zdjęcia i schematy graficzne).

Rozdział drugi (*Artyści i rzemieślnicy papieża*) stanowi: krótkie historyczne omówienie powstania pracowni krawieckich i artystycznych pracujących na wyłączność dworu papieskiego; przedstawienie kontaktów i relacji papieża z artystami (nie tylko tymi, którzy dla nich pracowali); objaśnienie dotyczące kwestii westymentarnych (tkaniny oraz sposób ich wyrobu i obchodzenia się z nimi); wreszcie kilka słów o haftach i hafciarzach.

Centralną i najobszerniejszą część pracy stanowi rozdział trzeci (*Katalog dzieł. Biografie papieskie*) przygotowany przez autorkę we współpracy z Matteo Matuzzim, młodym włoskim dziennikarzem. Kolejne karty książki można potraktować jako historyczno-artystyczne itinerarium. Krótkim biografom papieża od Pawła V

² Cyt. za *Biblią Tysiąclecia*, Poznań 2000 (V wyd.).

(1605–1621) do Jana Pawła II (1978–2005), towarzyszą ich portrety oraz herby i – co najważniejsze – zdjęcia zachowanych do dziś szat powstałych w czasie pontyfikatu każdego z nich (jeśli za pontyfikatu danego papieża zostały stworzone i zachowały się jakieś szaty). Każda prezentowana szata jest szczegółowo opisana, zarówno pod względem historycznym i artystycznym, jak i archiwalnym. Omawianą pracę zamyka bogata, bo obejmująca prawie 150 pozycji (manuskrypty oraz dzieła drukowane z lat 1593–2016), literatura oraz wspomniany wcześniej indeks nazwisk i podziękowania.

Książka – a w zasadzie album – została wydana wedle najlepszych standardów drukarskich i edytorskich dla dzieł tego typu. Jest ona ponadto świadectwem nie tylko wspaniałości i piękna liturgii, ale też doniosłości i wpływu Kościoła katolickiego (zwłaszcza w osobie Najwyższego Pasterza i jego otoczenia) na rozwój sztuk artystycznych i rzemieślniczych.

Bartłomiej Krzych
Instytut Filozofii Uniwersytetu Rzeszowskiego
Wydział Teologiczny sekcja w Tarnowie
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

